Litteratur

MÅNS JACOBSSON, Skadestånd vid sjötransport av olja och andra farliga ämnen — internationell och svensk reglering (Svenska sjörättsföreningen skriftserie nr 86), Jure, 342 s.

1 Inledning

Författaren till denna skrift är en av Sveriges mest erfarna experter på sjö- och transporträtt och har särskilt specialiserat sig på skadeståndsfrågor inom dessa rättsområden. Författaren publicerade redan 2015 ”Miljöfarliga sjötransporter”, men då det sedan den tidpunkten skett en betydande utveckling av den internationella sjörätten har en mera fördjupad diskussion av de rättsfrågor som aktualiserats genom de konventioner som framställningen behandlar befunnits nödvändig. I framställningens centrum står därför de tre ersättningssystem som upprättats genom internationella konventioner utarbetade inom ramen för den Internationella sjöfartsorganisationen IMO som just rör ansvaret och rätten till ersättning för skador orsakade genom förorening till följd av utsläpp av olja från oljetankers och av utsläpp av bunkerolja från andra fartyg än oljetankers samt frågor avseende ansvar och ersättning för skador i samband med sjötransport av farliga ämnen. Framställningen är fokuserad på bl.a. ersättning för skador på den maritima miljön. Tyngdpunkten i framställningen ligger därvid i principiella frågor eller frågor som är särskilt problematiska och där särskilt tolkningen och tillämpningen av berörda konventioner ges särskild uppmärksamhet. En viktig fråga är hur dessa konventioner har införlivats i svensk rätt. Det är emellertid inte den svenska lagstiftningen som sådan som analyseras men däremot de fall där konventionerna lämnat staterna ”viss frihet” vid utformningen av den nationella lagstiftningen.

En central fråga som jag omedelbart ställde mig vid genomgången av boken var om den inte borde ha skrivits på engelska eftersom den är så utpräglat inriktad på de berörda konventionerna. Författaren svarar emellertid på denna fråga redan i inledningen genom att helt kortfattat förklara att hans uppfattning är att det är viktigt att det finns ”juridisk, och inte minst sjörättslig litteratur på svenska” vilket tydligen har varit avgörande. Här skulle jag emellertid vilja göra den invändningen att den mycket kvalificerade läsekretsen som framställningen får antas rikta sig till är van att läsa på engelska samt att en så viktig skrift borde vara tillgänglig även för en större läsekrets än den som kan läsa det svenska språket.

2 Framställningens allmänna struktur

Framställningen inleds med att teckna en kort historisk bakgrund, där särskilt utvecklingen av sjörätten genom internationella traktater ställs i förgrunden, men där även betydelsen av s.k. *soft law* beaktas. Det möjliggörs genom att berörda internationella organisationer (t.ex. IMO) väljer att tolka berörda konventioner t.ex. beträffande problem som kanske förbisågs antingen när konventionen utarbetades eller som har uppkommit efter konventionens tillkomst, med stöd i offentliggjorda uttalanden (t.ex. i form av resolutioner, rekommendationer och riktlinjer).

Det första något större avsnittet behandlar den allmänna konventionsregleringen av skadeståndsfrågor. Här gives utrymme åt bl.a. ratifikationsläget beträffande de berörda ansvarighets- och fondkonventionerna och i ett följande kapitel behandlas det huvudsakliga innehållet i dessa konventioner samt formerna för konventionernas införlivning i svensk rätt. I ett påföljande och tämligen omfattande kapitel behandlas konventionernas materiella och processuella bestämmelser, omfattningen av t.ex. vilka oljetyper som omfattas och innebörden i en rad centrala begrepp. Även frågor som fartygsägares ansvar samt föreliggande ansvarsfrihetsgrunder behandlas i detalj liksom reglerna om ansvarsbegränsning, ansvarskanalisering och ansvarsförsäkring behandlas närmare.

Som framställningens titel klargör lämnas största intresset åt ersättningsregleringen och jag har valt att ur den mängd skadeståndsfrågor som behandlas i boken beröra framställningen avseende ”*ren förmögenhetsskada i olika rättssystem*” helt enkelt därför att det intresserar mig särskilt. Författaren ger en mycket omfattande och inträngande beskrivning av den komparativa frågeställningen kring begreppet ren förmögenhetsskada. Att begreppet har olika innebörd i olika rättssystem komplicerar som författaren påvisar genom komparativa analyser och slutsatser avseende denna förmögenhetstyp. Vad vi betraktar som ren förmögenhetsskada enligt skadeståndslagen har en snävare definition än vad som t.ex. antas gälla i common law systemet. Trots skillnader i de olika rättssystemen lyckades man vad avser ansvarighets- och fondkonventionerna redan år 1994 uppnå bred enighet avseende de kriterier som skulle tillämpas i fråga om skadeståndskrav inbegripet krav rörande just ren förmögenhetsskada.

Den genomgång som författaren gör är inte bara inträngande och exakt utan visar mycket stor kunskap om skadeståndsrättslig analys. Det kan på goda grunder antas att den övriga analysen av komparativa skadeståndsrättsliga problem är på lika avancerad nivå. En intressant iakttagelse rör lokala myndigheters minskning av skatteintäkter där i fransk rätt i den s.k. Erika-olyckan en kommun krävde ersättning i form av turistskatter. I ett fall erhölls ersättning för minskade intäkter från en skatt som utgick med ett visst belopp per person och hotellnatt.

Tanken att en miljöskada som orsakar ett turistbortfall skulle kunna ersättas enligt svensk rätt framstår enligt mitt förmenade i dagsläget som osannolik och detta inte minst med beaktande av att HD inte ansett att förorsakande genom brottslig gärning av en minskad skatteintäkt inte utgör en ersättningsgill skada. Avsnittet om miljöskador är ytterst inträngande och behandlar den nyligen i pressen uppmärksammade frågan om grupptalan förd av enskilda mot staten för uppfyllande av vissa uppställda klimatmål. När detta skrivs har talan avvisats men huvudsakligen av processuella skäl. Mängder av intressanta rättsfall genomgås från en komparativ utgångspunkt.

Efter en detaljerad genomgång av en rad konventioner med därtill hörande praxis och specialregleringar av olika slag avslutas framställningen med en utvärdering av de internationella ansvars- och ersättningssystemen. Författaren påpekar förevaro av brister i ersättningssystemen men anser att systemet för ersättning av föroreningsskador orsakade av oljeutsläpp från oljetankers ”i stort sett har fungerat bra”.

I ett kapitel betecknat ”*Avslutande synpunkter*” konstaterar författaren att det ”redan” föreligger en hög grad av internationell rättslikhet inom

sjörätten i vart fall i jämförelse med många andra rättsområden. Denna rättslikhet har huvudsakligen sin grund i förevaro av just konventioner. Sjörätten har utvecklats från ett huvudsakligen konventionstänkande. Från att ursprungligen ha varit en juridisk-teknisk uppgift för framstående jurister har arbetet blivit mer och mer politiskt där framförallt skyddet av den marina miljön kommit att stå i centrum. Motsättningarna på det miljörättsliga området har också gjort det svårare att uppnå enighet i moderna konventioner. Svårigheten att när så många stater som nu deltar i arbetet uppnå bred enighet menar författaren kan medföra att den internationella sjörätten kommer att utvecklas genom s.k. soft law, sådana icke bindande rekommendationer och riktlinjer vilka måhända skulle kunna leda till större enighet än nya bindande traktater.

Som ett avslutande credo konstaterar författaren att sjörätten liksom annan lagstiftning ”utvecklas med beaktande av samhällsutvecklingen och ändrade politiska prioriteter, och detta för att lagstiftningen skall svara mot samhällets behov i en föränderlig värld”. Områdets internationella karaktär påfordrar ett internationellt regelverk som också införlivas med nationell rätt.

3 Några slutord

Måns Jacobsson har med sin bok ”*Skadestånd vid sjötransport av olja och andra farliga ämnen*” tillhandahållit en mycket omfattande skrift som inte bara täcker de skadeståndsrättsliga frågor som indikeras i titeln utan många andra frågor inom såväl sjörätten som skadeståndsrätten. Den präglas av en detalj- och faktarikedom som man sällan återfinner i rättsvetenskapliga framställningar numera. Den är självklart komparativ och författaren uppvisar en kännedom i ett stort antal rättsordningar. Boken är vid utgivningstillfället utomordentligt up to date, men man kan möjligen fråga sig om den starkt pågående rättsutveckling som författaren beskriver medför att den riskerar att åldras snabbt. Till den risken bidrar den oerhörda detaljrikedomen som utmärker framställningen. Även om så skulle bli fallet innehåller den dock en mängd principiella slutsatser och analyser med giltighet för såväl skadeståndsrätten som sjörätten, att dess läsvärde kommer att bestå över tiden. Det är bara att gratulera författaren som härmed gjort en betydande insats inte bara inom sjörätten och miljörätten utan även för utvecklandet och förståelsen för skadeståndsrätten.

Jan Kleineman